

פתרון הבחינה בהיסטוריה א', 1 יח"ל, מועד קיץ 2012

שאלון: 220, 22115

מוגש על-ידי: רענן נוימרק, דורון קורקוס ועטרה נוסובסקי

מורים להיסטוריה ברשת בתי הספר של יואל גבע

התשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים

פרק ראשון – קטעי מקור

ענה על אחת מהשאלות 1-2.

שאלה מספר 1- התנועה הציונית והתנועות הלאומיות באירופה

סעיף א'

שניים מהקשיים הייחודיים של התנועה הציונית על פי הקטע:

- א. מעולם לא עזבו מיליוני יהודים את הגולה במהירות ובהסכמת המדינות בהן הם חיו. הצורך לעקור המוני יהודים מארצותיהם ולהעלות אותם לארץ-ישראל בתוך זמן קצר מציב אתגר קשה לתנועה הציונית.
- ב. היהודים בגולה לא עסקו בעבודות פיסיות הדורשות מאמץ גופני דוגמת עבודת האדמה. היהודים בגולה חיים בחלקם בערים ועוסקים בלימוד תורה. בניית מולדת עצמאית מחייבת עבודה פיסית הזרה לרבים מהיהודים.
- ג. היהודים מפוזרים בארצות רבות וקשה במצב זה לחזק בקרבם את הרגש הלאומי. זו משימה כבירה עבור התנועה הציונית להתמודד עם מגוון השפות אותן דוברים היהודים וההבדלים התרבותיים ביניהם כשהמטרה היא לאחד כוחות ולרתום את המוני היהודים להגשמת המטרה הציונית: הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל.

גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת התנועה הציונית כתנועה לאומית:

האנטישמיות:

בשליש השלישי של המאה ה-19 גוברת האנטישמיות במזרח ובמערב אירופה. ברוסיה סובלים היהודים מפרעות אלימות (פוגרומים) ועלילות דם ובמערב אירופה מתחזקת "האנטישמיות הקרה": היהודים מופלים לרעה מבחינה חברתית, בעיתונים מופיעות קריקטורות אנטישמיות ומפלגות בעלות מצע אנטישמי זוכות לייצוג מכובד בפרלמנטים באירופה. במצב עניינים זה מתחילים היהודים לחפש פתרון לאומי למצוקותיהם – הקמת מדינה יהודית עצמאית.

אפשרות נוספת:

האכזבה מהאמנציפציה:

במרכז ובמערב אירופה קיבלו היהודים שוויון זכויות בחוק- אמנציפציה. היהודים השתלבו בחברה הכללית וקיוו להפוך לאזרחים שווים במדינותיהם, אך בתוך זמן קצר התברר שלמרות שוויון הזכויות נמשכת אפליית היהודים ובפועל הם נחשבים "אזרחים סוג ב'". רבים מהיהודים ובעיקר המשכילים שבהם, מתחילים לחפש פתרון לאומי למצוקותיהם- הקמת מדינה יהודית עצמאית.

סעיף ב'

התנועה הלאומית האיטלקית.

גורמים שעיכבו את המאבק של התנועה הלאומית האיטלקית:

1. **פיצולה של איטליה והעדר תודעה לאומית-** איטליה כאמור הייתה מפוצלת לשבע נסיכויות ומדינות שבחלקן שלטו מעצמות זרות כמו אוסטריה וצרפת. בחלק מן הנסיכויות כלל לא דיברו איטלקית ולא חשו קשר לתושבי הנסיכויות האחרות (הניב של אזור טוסקנה התקבל לבסוף כשפה האיטלקית). בצפון בחסות אוסטריה דיברו גרמנית ובדרום השתנתה השפה ממקום למקום, כך למשל בנאפולי דיברו נפוליטנית).
2. **התנגדות של המעצמות-** אוסטריה שאפה לשמור על השטחים הנרחבים שהיו תחת שליטתה באזור ונציה ובצפון- מזרח איטליה, ופעלה כדי להכשיל את ניסיונות האיחוד של איטליה בשנות ה- 30 של המאה ה- 19 ובימי אביב העמים. אף צרפת הייתה בעלת אינטרס להכשיל את האיחוד, גם בשל שאיפותיה הטריטוריאליות בצפון מערב איטליה וגם בשל האינטרסים שלה במדינת האפיפיור.
3. **מדינת האפיפיור-** ראש הכנסייה הקתולית שלט על רומא והוותיקן בכללו, בחסות של בית המלוכה הצרפתי(בית בורבון). הוא ראה את איחודה של איטליה כמהלך שעלול לחזק מגמות ליברליות ודמוקרטיות שנחשבו כאנטי דתיות. כמו כן חשש האפיפיור כי האיחוד יגרום לתהליך של חילון ולירידת כוחה של הדת באיטליה.

גורמים שסייעו למאבק הלאומי האיטלקי:

1. **השפעת רעיונות המהפכה הצרפתית-** המהפכה הצרפתית שפרצה בשנת 1789 הייתה מאבק בבית המלוכה, באצולה ובכמורה וגם מאבק לגיבוש האומה הצרפתית. בשם רעיונות החירות השוויון והאחוה החל מאבק מעמדי שהביא לירידת כוחם של המעמדות העליונים. בזכות כיבושי נפוליאון הופצו רעיונות המהפכה הצרפתית. נפוליאון הצליח לכבוש את איטליה, בלגיה, הולנד ומדינות נוספות והצליח להשריש את סיסמאות המהפכה והלאומיות. בכל מדינה אותה כבש הוא גרם להתעוררות הלאומיות משתי סיבות:
 - א. הוא הוכיח לתושבי המדינות שיש אפשרות שהעם ישלוט במדינה כמו שקרה בצרפת.

ב. הוא יצר התנגדות לשלטון זר שהובילה לליכוד של כלל האזרחים בתוך המדינה לכדי עם. באיטליה הצליחו רעיונותיו להביא להקמת אגודות מהפכניות שעוררו את התודעה הלאומית.

2. **כישוריו הדיפלומטיים של קאבור** - ראש ממשלת פיימונטה הצליח במקום שבו נכשלו מנהיגים איטלקיים לפניו. הוא הבין שללא תמיכת מעצמה חזקה לא יצליח להוביל לאיחוד איטליה. הוא ניצל את כישוריו הדיפלומטיים כדי לשכנע את הצרפתים לסייע במלחמה נגד אוסטריה. גם כאשר נטשה צרפת את הברית, הצליח קאבור להפעיל לחץ על מדינות מרכז איטליה למרוד בשלטון הזר למען איחודה של איטליה. למרות שהלך לעולמו לפני השלמת האיחוד, התהליך שהוא התניע הביא לבסוף לאיחודה של איטליה.

3. **חולשתה של אוסטריה** - אוסטריה ששלטה גם בחלקים מגרמניה הובסה באותה עת על ידי ביסמרק (מנהיג פרוסיה אשר הוביל לאיחודה של גרמניה), תבוסה זה העידה על ירידה בכוחה של אוסטריה, בנוסף נפוליאון ה-3 מנהיג צרפת באותה עת, שאף אף הוא להחליש את אוסטריה והוא סייע לסילוק האוסטרים מצפון איטליה.

אפשרות נוספת:

התנועה הלאומית הגרמנית.

גורמים שעיצבו את המאבק הלאומי הגרמני:

1. מעצמות אירופה בריטניה, צרפת ורוסיה חששו מפני גרמניה מאוחדת וחזקה שתפר את מאזן הכוחות באירופה, צרפת על רקע שכנותה עם גרמניה אף ניסתה למנוע איחוד זה במלחמה.
2. אוסטריה שעד לאיחוד גרמניה הייתה הכוח הגרמני החזק במרכז אירופה, התחרתה עם פרוסיה על ההשפעה במדינות הגרמניות, ולכן התנגדה נחרצות לאיחוד גרמניה. היא הובילה מהלך של התנגדות עוד בתקופת אביב העמים, ולבסוף נכנעה צבאית לכוחה העדיף של פרוסיה.
3. במהלך מאות שנים הייתה גרמניה מפוצלת ל-300 נסיכויות, בתקופת נפולאון צומצם הפיצול ל-30 נסיכויות, אך עדיין הוא הקשה מאוד ביצירת כוח מוביל שיוביל לאיחוד מול מעצמות אירופה באותה עת.

גורמים שסייעו למאבק הלאומי הגרמני:

1. למרות העובדה שגרמניה הייתה מפוצלת במשך מאות שנים, בשלב די מוקדם נוצרה תודעה לאומית גרמנית. עובדה זה הקלה במהלך תהליך האיחוד, כאשר מדינות הצפון סייעו במהלך הצבאי נגד אוסטריה, ולאחר מיכן מדינות הדרום התלכדו נגד צרפת.
2. מנהיגותו של ביסמרק שטבע את סיסמת האיחוד "בדם ובברזל" הובילה את כל מהלך האיחוד. פרוסיה שבראשה עמד ביסמרק, הייתה הממלכה הגדולה והמתועשת במדינות גרמניה, ולמעשה האיחוד הובל "מלמעלה".

שאלה מספר 2- הלאומיות המודרנית, ויכוח אוגנדה

סעיף א'

המאפיינים של הלאומיות המודרנית כתופעה תרבותית

האדם הוא יצור חברתי ולכן הוא זקוק להשתייך למסגרת חברתית. לפני ההתעוררות של הלאומיות המודרנית העם הרגיש שייכות למסגרת הדתית שלו, אבל ככל שמעמדה של הדת הלך והתרוּפף, כך הוחלפה המסגרת הדתית במסגרת הלאומית.

השתייכות לאומית משמעה השתייכות לתרבות המאפיינת את העם. לכל עם יש היסטוריה משלו, מסורת משלו, ספרות משלו וכו'. כדי לטפח את הלכידות הלאומית נקבעו סמלים לאומיים: דגלים, המנונים, ימי חג. כמו כן התהוו מיתוסים לאומיים שנועדו לחנך את בני האדם ולגרום להם להתנהג עפ"י דפוס מסוים. הסמלים הלאומיים מונחלים לציבור באמצעות מפגנים ועצרות, חגיגות וטקסים, ספרות ומוסיקה ועוד.

לוחמים, אנדרטאות, בתי עלמין הם גם חלק מהתרבות הלאומית, בעזרתם נוצר זיכרון קולקטיבי המלכד את היחידים ויוצר מסורת תרבותית חדשה.

המאפיינים התרבותיים בבול של קק"ל משנת 1940

- הרצל – חוזה המדינה, האיש שהצליח לארגן את התנועה הציונית לגוף אחד, מאורגן ובעל מוסדות מסודרים. הרצל הוא האב המייסד של התנועה הציונית, גיבור לאומי, ניתן לומר שבזכותו קמה מדינת ישראל.
- ירושלים – "אם אשכחך ירושלים תישכח ימיני", ירושלים היא הסמל של המולדת הלאומית של העם היהודי. ההיסטוריה של העם היהודי קשורה לעיר ירושלים שהייתה המרכז הרוחני החברתי והמדיני של העם היהודי. ירושלים היא ציון, והתנועה הציונית מכונה על שמה של ירושלים.
- מגן דוד – סמל יהודי עתיק המזוהה עם היהודים מהמאה ה-16.

סעיף ב'

תכנית אוגנדה

באפריל 1903 נפגש הרצל עם צ'מברליין, וזה הציע לו את אוגנדה שבמזרח אפריקה, מדרום לסודן. למרות המרחק הרב של אוגנדה מא"י, גילה הרצל נטייה לקבל את ההצעה. בפסח של 1903, באותו החודש בו נפגש הרצל עם צ'מברליין, פרץ פוגרום קשה בקישיניב שברוסיה. עשרות יהודים נהרגו, מאות נפצעו, בתים וחנויות של יהודים נבזזו. הרצל נתקף חרדה לגורלה של יהדות רוסיה. אוגנדה הייתה בעבור הרצל הזדמנות לפתור את המצוקה הפיזית המאיימת על יהודי רוסיה. בקונגרס הציוני השישי, הציע הרצל לנוכחים את אוגנדה כמקלט זמני לעם היהודי. הוא חזר והדגיש כי אוגנדה לא תבוא במקום א"י, ולא תפגע בשאיפת התנועה הציונית להקים בית לאומי לעם היהודי בארץ אבות – הוא א"י.

הרצל הסביר כי הצעת אוגנדה הועלתה כאמצעי חירום, כדי לסייע לכל אותם יהודים שיש סכנה לחייהם, באם הם לא יהגרו מיד.

הצעתו של הרצל לשלוח וועדת מומחים כדי לחקור את התאמתה של אוגנדה להתיישבות יהודית, התקבלה ברוב של 292 צירים, כאשר 176 שללו, 143 נמנעו. בעקבות ההחלטה פרצה סערה בקונגרס. בראש המתנגדים לתוכנית אוגנדה עמדו נציגי הציונים מרוסיה, בהם בלט מנחם אוסישקין. הם לא השלימו עם הנסיגה של הרצל מההסכמה הברורה שהתקבלה בקונגרס באזל הראשון בדבר בית לאומי לעם היהודי בא"י.

תומכי התוכנית

- פעם ראשונה שמעצמה מעניקה שטח טריטוריאלי לעם היהודי, לבנות בו מדינה יהודית, ולכן יש לנצל את ההזדמנות.
- פעם ראשונה שמעצמה מעניקה שטח טריטוריאלי לעם היהודי, לבנות בו מדינה יהודית, ולכן יש לנצל את ההזדמנות.
- יש להציל את יהודי רוסיה שנמצאים במצוקה אנטישמית.
- ההתיישבות באוגנדה היא זמנית, ובהמשך יחזור העם היהודי לארץ ישראל שזו תהיה מדינתו הנצחית.

מתנגדי התוכנית

- אין ציוניות בלי ציון. יהודים לא יהיו מוכנים להתיישב באוגנדה, יש להם זיקה למולדת בא"י.
- הישיבה הזמנית באוגנדה עלולה להפוך לישיבת קבע.
- ההתיישבות היהודים באוגנדה גם אם היא תהיה זמנית תגרום לבזבוז משאבים כלכליים שלא ניתן יהיה להחזיר אותם בבנייה, בתשתיות ועוד.

פרק שני

ענה על אחת מהשאלות 3-4.

שאלה מספר 3- הוויכוח בין הציונים, תכנית באזל

סעיף א'

- העמדה של הזרמים הציוניים השונים בוויכוח על דרכי ההתמודדות עם בעיית היהודים בגולה:
- ציונות מדינית: לפי גישת הציונות המדינית יש לפעול להקמת מדינה יהודית, אך לפני שניגשים לעלות לארץ ישראל וליישב אותה באופן מעשי יש ליצור תחילה את התנאים הבינלאומיים המתאימים; יש לפעול בזירה הדיפלומטית-מדינית להשיג את הסכמתן של מעצמות העולם להתיישבות היהודית בארץ ישראל באופן חוקי בהתאם למשפט הבינלאומי - יש לפעול להשגת צ'ארטר. הרצל שהוביל גישה זו טען שיש לנסות ולהשיג צ'ארטר מהסולטן הטורקי לפני שניגשים להתיישבות בקנה מידה רחב בארץ ישראל. צ'ארטר כזה מבוסס על החוק הבינלאומי ונשען על הסכמת מעצמות אירופה. השגת הצ'ארטר תיעשה באמצעות פעילות דיפלומטית בזירה הבינלאומית.

- ציונות מעשית: לפי גישת הציונות המעשית יש ליישב את ארץ ישראל בעובדי אדמה שיעסקו בהתיישבות חקלאית נרחבת ולעודד את העלייה לארץ, כשבמקביל יש להניח את היסודות להקמת תעשייה יהודית בארץ-ישראל. רק עבודה מעשית בארץ ישראל היא שתיצור את היחס הרצוי לתנועה הציונית מצד המעצמות. הציונות המעשית האמינה שרק המשך פעולות ההתיישבות, כפי שנעשו בעליות הראשונה והשנייה, הם שיובילו להקמת הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל. הרעיון היה להתחיל מיד בהתיישבות חקלאית נרחבת בארץ ישראל ובמקביל להניח את היסודות להקמת תעשייה יהודית בארץ. לתפישת הציונות המעשית רק פעולות התיישבות ממשיות בארץ ישראל יש ביכולתם ליצור את היחס הרצוי לתנועה הציונית הן מצד הטורקים והן מצד מעצמות אירופה.
- ציונות רוחנית: לפי גישת הציונות הרוחנית ארץ ישראל אינה צריכה לשמש מקלט לכל היהודים הפזורים בגולה. מטרתה להיות מרכז לאומי-רוחני ליהדות כאומה, מרכז שאליו יישא העם היהודי בגולה את עיניו וכך תימנע התבוללותו. גישה זו שמה את הדגש על חיזוק התודעה הלאומית והרגש הלאומי של העם היהודי. לתפישתה של הציונות הרוחנית ארץ ישראל אינה צריכה וגם אינה יכולה לשמש בית לאומי לכל יהודי העולם. עליה לשמש מוקד הזדהות לאומי ורגשי שאליו יישא העם היהודי את עיניו וכך תימנע התבוללותו. לתפישת הציונות הרוחנית העתיד מצוי בחינוך העם והתמקדות בתחום התרבות: יש להתמקד בתחיית השפה העברית ולפעול לגיבוש העם היהודי כדי שיוכל להתמודד עם הקשיים הצפויים לו בהקמת הבית הלאומי בארץ ישראל.

סעיף ב'

תכנית באזל:

- המטרה: הציונות שואפת להשיג לעם ישראל בארץ-ישראל בית מולדת מובטח על-פי משפט הכלל המשפט הבינלאומי.
- האמצעים:
 1. יש ליישב את ארץ-ישראל באיכרים, בעלי מלאכה ואנשי תעשייה באופן שיסייע להגשמת המטרה הציונית.
 2. יש להקים סניפים של התנועה הציונית בארצות השונות בהן היא פועלת באופן שיסייע להגשמת מטרות התנועה.
 3. יש לחזק את הרגש הלאומי והתודעה הלאומית בקרב היהודים בארצות הגולה.
 4. יש לפעול להשיג את הסכמת המעצמות לפעילות התנועה הציונית בצורה חוקית בהתאם למשפט הבינלאומי – יש לפעול להשגת צ'ארטר.

כיצד העמדה של אחד הזרמים באה לידי ביטוי בסעיף א'?

הציונות המעשית: סברה שיש להעלות יהודים לארץ ישראל ולפתח בה תשתית למדינה. עמדה זו תואמת את האמצעי הראשון בתוכנית באזל: יישוב ארץ-ישראל באיכרים, בעלי מלאכה ואנשי תעשייה שיפתחו את הארץ ויניחו את היסודות למדינה יהודית.

אפשרות נוספת:

הציונות המדינית: בהנהגתו של הרצל ראתה חשיבות עליונה בהשגת אישור המעצמות להתיישבות היהודית בארץ-ישראל – השגת צ'ארטר. עמדה זו תואמת את האמצעי הרביעי בתוכנית באזל: פעילות מדינית בזירה הדיפלומטית הבינלאומית להשגת הצ'ארטר.

שאלה מספר 4- דפוסי פעילות ציונית בארץ-ישראל

סעיף א'

• מסגרות פוליטיות: "הפועל הצעיר", "פועלי ציון"

בתקופת העלייה השנייה קמו לראשונה מפלגות בא"י: "הפועל הצעיר" ו"פועלי ציון". שתי המפלגות "הפועל הצעיר" ו"פועלי ציון" שקמו במקביל (1905) היו מפלגות פועלים ששאפו ליצור בארץ מעמד פועלים רחב על בסיס תפיסת העולם הסוציאליסטית, תוך מאבק לכיבוש העבודה במושבות העלייה הראשונה מידי הפועלים הערבים.

"הפועל הצעיר": הייתה מפלגה שקמה בארץ ללא קשר לפעילות מפלגתית בגולה. המפלגה הקימה לשכה מרכזית להסדרת מקומות עבודה לפועלים ובהמשך הקימה יוזמות כלכליות כמו מסעדות פועלים, קופות למתן הלוואות לפועלים וספריות. מבחינת האידיאולוגיה הייתה "הפועל הצעיר" מפלגה סוציאל-דמוקרטית מתונה. לתפיסתה, התגשמות הציונות תלויה כולה בעבודה עברית וביצירת מעמד עובדים יהודים שעדיין אינו קיים בארץ. "הפועל הצעיר" התנגדה לרעיון הסוציאליסטי של "מלחמת המעמדות" וראתה בהתיישבות הציונית בארץ-ישראל ערך עליון.

"פועלי ציון": ראתה עצמה "החלוץ ההולך לפני המחנה", מפלגה שתפקידה להיות חיל חלוץ יהודי-פועלי, שבעקבותיו יבואו לארץ המוני פועלים עבריים. "פועלי ציון" רצתה ליצור בארץ ישראל ישוב יהודי העומד ברשות עצמו מבחינה כלכלית. "פועלי ציון" הייתה מפלגה ציונית שתמכה במטרות התנועה הציונית – הקמת בית מולדת לעם היהודי בא"י.

"פועלי ציון" שקמה בא"י הייתה חלק מתנועת פועלים יהודית גדולה שפעלה במזרח אירופה. בארץ תמכו "פועלי ציון" בטיפוח העברית כשפת הלאום, בעידוד התיישבות פועלית שיתופית ובמאבק על עבודה עברית.

המסגרות הפוליטיות שקמו בתקופת העלייה השנייה שימשו בסיס לפעילות הפוליטית הענפה שהתפתחה ביישוב היהודי בארץ-ישראל. כעשר שנים לאחר הקמתן של הפועל הצעיר ופועלי ציון הן התאחדו בדמותה של מפא"י – מפלגת פועלי ארץ ישראל, המפלגה הפוליטית הגדולה והחשובה ביותר בתקופה שקדמה להקמתה של מדינת ישראל, ממנה הגיעו מרבית מנהיגי היישוב והמדינה.

• **מסגרות ביטחוניות: "בר גיורא", "השומר"**

המושבות שקמו בא"י בתקופת העלייה הראשונה והשנייה סבלו מהתנכלויות של שודדים וגנבים. אנשי המושבות, שהיו ברובם חסרי ידע בהגנה ובשמירה שכרו ערבים שיגנו על המושבות. בתוך זמן קצר התברר לאנשי המושבות שפעמים רבות משתפים השומרים הערבים פעולה עם הגנבים וחלק מהגניבות מתבצעות בחסות השומרים הערבים ובסיועם.

חלק מעולי העלייה השנייה לא השלימו עם תלותן של המושבות בשמירה הערבית והחליטו על הקמת ארגון חשאי בשם "בר-גיורא" שינסה לכבוש את השמירה במושבות היהודיות מידי הערבים. ארגון בר-גיורא הצליח לקבל את תפקיד השמירה בחוות סג'רה שבגליל (חוה חקלאית שהקים המשרד הארצישראלי להכשרת עולים בעבודה חקלאית) ובכפר תבור. הצלחת חברי בר-גיורא בשמירה על סג'רה וכפר תבור הביאה לכך שמושבות נוספות בגליל ביקשו את שירותי השמירה של הארגון. חברי בר-גיורא החליטו להרחיב את שורות הארגון וכך קם ב-1909 ארגון "השומר" ששם לו למטרה לקחת על עצמו את תפקיד השמירה בכל המושבות היהודיות בא"י.

השומר התפתח במהירות. היו חברים בו כ-90 שומרים, שפעילותם הייתה בעלת אופי צבאי וסודי. הארגון חתם חוזים עם המושבות ותמורת תשלום הוטל עליו להבטיח את חיי המתישבים היהודים ורכושם. חברי השומר התקבלו לתפקידם לאחר תהליך ברירה קפדני ומבחני כוח וגבורה שנועדו להבטיח את איכות השומרים. שיטת השמירה הייתה מבוססת על שומרים בודדים הנעים ברגל או רכובים על סוס ומצוידים בנשק אישי. בסופו של דבר העסיקו רוב המושבות היהודיות בארץ-ישראל את אנשי השומר באבטחת הישובים.

ארגון השומר סייע לחברי המושבות להשתחרר מהתלות בשמירה הערבית ולבסס הגנה יהודית עצמאית בארץ-ישראל. הוא חיזק את ביטחונם העצמי של אנשי המושבות ושימש בסיס להקמת ארגון המגן הגדול והחשוב של הישוב היהודי בארץ-ישראל – ארגון ההגנה.

סעיף ב'

הבדל אחד בין מושבה לקבוצה:

המושבה הייתה מבוססת על בעלות פרטית של המתישב על הקרקע בעוד הקבוצה היא צורת התיישבות שיתופית, שבה המתישבים אינם בעלי הקרקע.

סיוע של אחד האישים או הארגונים לאחת מצורות התיישבות אלה:

הסיוע של הברון רוטשילד למושבות העלייה הראשונה: המושבות שקמו בעליה הראשונה התקשו להתבסס מבחינה כלכלית. המתישבים נתקלו בקשיים רבים: התנכלות של השלטון העות'מאני ששלט בארץ, חוסר ניסיון חקלאי, העולים לא היו רגילים לאקלים ולעבודה פיזית מאומצת. בתוך זמן קצר מצאו עצמן המושבות במשבר כלכלי קשה ועמדו על סף פשיטת רגל. הברון רוטשילד המכונה "אבי הישוב החדש" הוא שקם להציל את המושבות מהתמוטטות ופשיטת רגל. במשך כ-18 שנה החזיק רוטשילד בכספו את מרבית ההתיישבות הציונית בא"י.

רוטשילד נענה בחיוב לפנייה לסייע למושבות, פנייה שאותה יזמו נציגים של המתישבים בארץ ונציגים של חובבי ציון, והקים בארץ ישראל מערכת פקידותית שייצגה אותו ישירות וטיפלה בכל ענייני המושבות. מהבחינה הכלכלית סייעו פקידי הברון למושבות מאוד. הם ביססו את המושבות על ענף

המטעים, שהיה ענף רווחי, שיפרו את שיטות העבודה, החדירו שיטות ניהול מודרני והעניקו לאיכרים בסיס כלכלי להמשך קיומם. בעצת פקידי הברון נשתלו כרמי גפנים והוקמו שני יקבים לתעשיית יין (בראשון-לציון ובזיכרון-יעקב). מהבחינה החברתית יצרה שיטת הפקידות קשיים רבים. רבים מהפקידים היו גויים שהגיעו מצרפת והרעיון הציוני היה זר להם לחלוטין. היחס אל האיכרים במושבות היה כאל בני חסות החייבים בציות מוחלט. פקידי הברון תפקדו כשליטים ובכוחם היה למנוע את התמיכה הכספית. לברון היה אמון רב בפקידיו, שהרבו להתלונן על המתיישבים שנראו בעיניהם טפילים ועצלנים. בתוך זמן קצר הפכו אנשי העלייה הראשונה מחבורת אנשים אמיצים ובלתי-תלויים לציבור מתיישבים הנתון לחלוטין לחסדיו של הברון ופקידיו.

לסיכום: הברון רוטשילד לא היה נדבן שיגרת. ניתן להגדירו כנדבן בעל חזון לאומי. הברון רוטשילד לא בא לסייע למתיישבים בא"י אך ורק כדי לקיים כמה מאות משפחות של יהודים. הברון רוטשילד ראה בתמיכתו במושבות את ראשיתה של דרך אפשרית לפתרון בעייתם של יהודי מזרח-אירופה הסובלים מפרעות ואנטישמיות ונאלצים להגר ממקום מושבם. הברון רוטשילד ראה במושבות העלייה הראשונה דגמים להתיישבות אפשרית בעתיד ולכן השקיע הרבה מאוד מכספו, מזמנו ומהתעניינותו במושבות העלייה הראשונה.

פרק שלישי - ממדינת מקדש לעם הספר

ענה על שתיים מהשאלות 5-7.

שאלה מספר 5 - מרד החשמונאים

סעיף א'

תחום דתי:

גזרות הדת של אנטיוכוס: אנטיוכוס פרסם פקודה מלכותית ובה גזירות על הדת היהודית, ואיסור על קיום מצוות התורה. עפ"י הגזרות נאסרו: לימוד תורה, שמירת שבתות וחגים, איסור על קיום ברית מילה. כמו כן היהודים חויבו לאכול מאכלים לא כשרים, ולהשתתף בטקסים אליליים, המקדש חולל, והפולחן במקדש עפ"י היהדות בוטל. שליחים מיוחדים מטעם המלך הסתובבו בכפרי יהודה ואילצו את היהודים לקיים את הגזרות, עונש מוות הוטל על יהודים שהפרו את הגזרות.

תחום מדיני חברתי:

מרד החשמונאים הוא מרד של יהודים בשלטון הממלכה הסלווקית בא"י, ובתומכיה המתיוונים. מרד החשמונאים נועד להשיג עצמאות מדינית. היה זה מאבק גם על דמותה של החברה היהודית בא"י. מצד אחד היו מרבית העם נאמני המסורת, ומצד שני בני האליטה המתיוונים היו מיעוט בעם. מרד החשמונאים נועד להסיר את תופעת ההתייוונות בחברה היהודית.

תחום כלכלי:

העובדה שארץ יהודית הייתה תחת השליטה של הסלווקים גרמה לקשים כלכליים. הנפגעים העיקריים היו העם הפשוט הכפרי שחויב לשלם מיסים כבדים לשלטון הסלווקי ולא היו לו זכויות כמו למתיוונים בערים שהצליחו להתעשר בעקבות יחסיהם עם השלטון ההלניסטי. נוצרה התקוממות עממית של היהודים במעמד הנמוך שראו חוסר צדק כלכלי תחת השליטה הסלווקית.

סעיף ב'

הישגים של יהודה המכבי

בתחום הצבאי:

הוא ארגן צבא יהודי, והחזיר לתודעה היהודית את ההרגשה כי רק העם היהודי יגן על ארצו תוך אחיזה בנשק. הוא גם סילק את הצבא הסלווקי מתחומה של א"י.

בתחום הדתי:

הגזרות בוטלו, ירושלים טוהרה מעבודה זרה, יהודה המכבי נכנס אל הר הבית, טיהר את בית המקדש וחדש את העבודה בו. יהודה המכבי השיג אוטונומיה דתית ליהודה, ועם ביטול הגזרות הוא החזיר את מעמדם של חוקי האבות לחיים ביהודה.

בתחום המדיני:

פעולותיו של יהודה המכבי הן במישור הצבאי והן במישור הדתי, הניחו את היסודות לעצמאות יהודה בהנהגת החשמונאים. הישג זה נבע מכך שיהודה המכבי הצליח להפוך את המרד שראשיתו היה מרד דתי, למרד לאומי. מרד החשמונאים עוד בימי יהודה המכבי עד כינון המדינה החשמונאית, ובתקופת חייה הקצרים (70 שנה), ביסס את התודעה הלאומית, ואת ההכרה בדבר הצורך והיכולת של העם היהודי להגן על ארצו ועל עצמאותו.

הגורמים להצלחתו של יהודה המכבי במרד:

1. צבאו של יהודה המכבי כלל מאמינים אידיאליסטים שהיו מוכנים להקריב את עצמם למען המאבק. לעומת זאת הצבא הסלווקי היה מורכב מחיילים מעמיתים שונים שאינם חדורי מוטיבציה כמו כוחותיו של יהודה.
2. יהודה המכבי הכיר היטב את תנאי השטח, ולכן יכול היה להפתיע את האויב שלא התמצא בתנאי השטח.
3. ליהודה המכבי היה צבא קטן, קל ונייד, שתמך בקלות בתנאי השטח ההרריים, ואילו הצבא הסלווקי היה כבד ובלתי נייד.
4. יהודה המכבי השתמש בתכסיסים ערמוניים כמו עזיבת המחנה כאילו התרחשה בו מנוסת בהלה, או כאשר סנוור את מחנה גורגיאס, ותקף אותו בהפתעה.

שאלה מספר 6- חורבן בית המקדש וחכמי יבנה

סעיף א'

המקדש וירושלים עמדו במרכז חיי האומה. המקדש היה מרכז לאומי, כלכלי ופוליטי. בקרב העם רווחה האמונה כי המקדש לא יחרב מכיוון שבו התממשה מלכות האל. לכן חורבנו גרם לזעזוע עמוק בעם. היהודים חשבו שהם חיים בדור של גאולה לכן הפגיעה בפרט הייתה קשה. העולם בלא המקדש נתפס כדבר פגום שאין טעם לחיות בו.

שניים מן הביטויים של משבר זה:

1. היעלמותם של כיתות ומעמדות חברתיים: לחורבן היו תוצאות חברתיות מרחיקות לכת. השכבות החברתיות העשירות, שכוחן הפוליטי ועושרן בא להן מתוקף שליטתן במקדש, התמוטטו. עשירים רבים ירדו מנכסיהם והפכו עניים. משפחות הכהונה הגדולה איבדו את

כוחן הכלכלי ואת מעמדן כקבוצת הנהגה. לעומת זאת יהודים ששיתפו פעולה עם הרומאים שיפרו את מצבם הכלכלי ואת מעמדם החברתי. גם כת הצדוקים שהתבססה על המעמד הגבוה נעלמה. האיסיים-כת מדבר יהודה נכחדה במלחמה שניהלו הרומאים במדבר יהודה. שרידיהם נקלטו בכיתות נוצריות שהאמינו בהמשך קיומה של הנבואה. שרידי הסיקריים נמלטו למצרים. הם ניסו להמריד את היהודים נגד הרומאים, אולם הם נתפסו, עונו והוצאו להורג.

2. משרת הכהן הגדול: עד החורבן הכהן הגדול עמד בראש המקדש וייצג את היהודים בפני השלטון. לאחר החורבן התבטלה משרתו וליהודים לא היה ייצוג בפני השלטונות. למרות זאת הרומאים התיירו ליהודים להמשיך לחיות עפ"י חוקי דתם.

סעיף ב'

שתיים מן הפעולות של חכמי יבנה:

1. תקיעה בשופר בראש השנה: הכוהנים נהגו לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת רק בבית המקדש. התקיעה הייתה חלק מטקס הקרבת הקורבנות של ראש השנה. בדורות האחרונים שלפני החורבן התפשט נוהג התקיעה בשופר רק בראש השנה שחל בימי חול אל בתי הכנסת בארץ. לאחר החורבן היו שביקשו לבטל את התקיעה בשופר בטענה שהקורבנות התבטלו. רבן יוחנן תיקן תקנה שקבעה כי מותר לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת רק במקום שיושב בו בית הדין הגדול. מכיוון שבית הדין הגדול עבר ליבנה הרי שיש לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת כפי שנהגו בבית המקדש. באמצעות תקנה זו רבן יוחנן בן זכאי חיזק את מעמדו של המרכז ביבנה וניתק את פעולת התקיעה בשופר מבית המקדש.
2. נטילת לולב מחוץ למקדש: נטילת לולב הייתה חלק מטקס שנהג בבית המקדש בחג הסוכות. במהלך הטקס נהגו להרים את הלולבים ולהקיף את המזבח. נטילת לולב התקיימה במשך שבעת ימי חג הסוכות בבית המקדש. בישובים אחרים רק ביום הראשון של החג. רבן יוחנן קבע שכל אדם בכל ישוב ייטול לולב במשך שבעה ימים כזכר למקדש. כך ביקש רבן יוחנן לעצב מחדש את היהדות ולמלא את החלל שנוצר בעקבות החורבן. יחד עם זאת הוא רצה לשמור על התקווה לבנות את בית המקדש מחדש.

שאלה מספר 7 - מרד בר-כוכבא

סעיף א'

הגורמים לפרוץ מרד בר כוכבא הם:

1. חילול קדושת ירושלים- הקמתה של ירושלים כעיר נוכרית עם מקדש בתוכה- "אילייה קפיטולינה", במקום ירושלים שחרבה עד היסוד, ובניית מקדש ליופיטר במקום בית המקדש. הידיעה על התוכנית לחלל את ירושלים כעיר הקיסר הייתה חציית קו אדום מבחינת מנהיגי האומה. הם הגיעו להכרה הגורלית, כי למרות יחסי הכוחות הבלתי שווים בין העם בישראל לאימפריה האדירה בעולם, ולמרות זיכרונות המפלה לפני 62 שנה, הם נאלצים לפתוח מחדש במאבק צבאי נגד השלטון הרומי.

2. איסור המילה היה גורם נוסף לסערת הרוחות. המקורות היסטוריים מספרים כי **אדריינוס אסר על המילה**, וזאת משום שכמי שסוגד לשלמות הגוף הוא אוסר על השחתתו, והמילה היא השחתה.
3. תופעת משיחיות- המשברים הרצופים שעברו על העם היהודי מרגע חורבן המקדש יצרו תופעת משיחי שקר שונים. סמוך לפרוץ המרד הכריז רבי עקיבא על בר כוכבא כמשיח. העם האמין לקביעתו של רבי עקיבא וחש שאם האל לצדו ניתן למרוד ברומאים.

שניים מן האירועים שהתרחשו במהלכו הם:

1. מרד בר-כוכבא התנהל מראשית 132 עד לקיץ 135. היישוב היהודי התחלק, כמו בימי המרד הגדול, בעיקר בין שני מרכזים: יהודה בדרום והגליל בצפון, ההתפרצויות הראשונות של המורדים הפתיעו את הרומאיים, והדבר אפשר לבר-כוכבא וחייליו להשתלט בשנה הראשונה על חלקים נרחבים של ארץ יהודה, מדבר יהודה וחוף ים-המלח. ההפתעה בפרוץ המרד הייתה כה גדולה ועמדות ההגנה שהכינו המורדים בעמל רב היו כה חזקות ומחושבות היטב, עד שלנציב הרומאי רופוס לא הייתה ברירה אלא לצוות על פינוי ירושלים.
2. שחרור ירושלים מידי הרומאיים והשתלטות המורדים על כל יהודה שיוו למרד צורת מלחמה רבת-היקף. הצלחתם הגדולה של המורדים סייעה להם לקיים שלטון עצמאי. על הר-הבית הוקם כעין בית-מקדש, וחודשה בו הקרבת הזבחים והמנחות. השלטון היהודי המחודש פעל בכל שטחי החיים האזרחיים, ובין היתר טבע מטבעות כסף. נוכח הצלחת המרד ביהודה ניסה בר-כוכבא להרחיב את תחום המרד לגליל, אולם יהודי הגליל לא הצטרפו בהמוניהם לפעולות המלחמה.

סעיף ב'

- הרומאים לא הסתפקו הפעם בהענשת התושבים המעורבים ישירות במרידה, הם ביקשו לשבור את כוחם הפיסי והרוחני של תושבי הארץ היהודיים ולעקור מלבם כל מחשבות התנגדות מחודשת:**
1. מיד עם תום הקרבות ביצעו הרומאיים רציחות המוניות ביהודים, ואלה אשר לא הוצאו להורג נמכרו לעבדות.
 2. תושבים יהודים הוגלו ממקומותיהם, וזאת כדי לעקור את היהודים ולחסל את הישוב הישן.
 3. אמצעים תקיפים במיוחד ננקטו על-ידי הרומאים לגבי ירושלים. לא די שעל חורבותיה הוקמה **איליה קפיטולינה**, עוד נבנה על הר-הבית היכל **לאדריינוס** ובו הוצב פסל הקיסר כשהוא רכוב על סוסו; ואילו ליד השוק הראשי הוקם היכל אפרודיטי.
 4. נאסרה ישיבת היהודים בתוכה ובסביבתה הקרובה, ואיסור זה חל גם על צאצאיהם המרוחקים של היהודים, כגון נוצרים, שהתבדלו בימי המרד מהיהודים.
 5. גזירות קשות נגזרו על היהדות, הן ידועות בשם גזירות השמד של אדריינוס והיו מכוונות להשגת ארבע מטרות:
 - א. למנוע גידולו של היישוב היהודי בארץ.
 - ב. לערער ליכודו הפנימי של היישוב בארץ.
 - ג. לפגוע באותם יסודות דתיים בעלי משמעות לאומית- כדי לגרום לניתוק מהמסורת.

ד. לחסל את הנהגתו העצמית של עם ישראל.

בין הגזרות שנגזרו: איסור קיום ברית המילה; איסור שמירת שבתות ומועדים; איסור עיסוק בתורה; איסור ההסמכה, העברת סמכויות ההנהגה הרוחנית והסמכות לפרש את הכתובים ממורה לתלמיד; איסור קיום מצוות עשה: תפילין, ציצית, מזוזה, אכילת מצה, נר חנוכה וכדומה; איסור התכנסויות בבתי-כנסת ומדרשות.

השלכות ארוכות טווח למרד בר כוכבא:

- **ירושלים הופכת לעיר אלילית**, ונאסרת ישיבתם של יהודים בה, ובאזורה. מתחולל משבר כלכלי עמוק, שחלקו נבע מההרס היישובי וחלקו מעול המסים הרומיים שהוטלו בתקופה שלאחר המרד.
- **ירידה מארץ-ישראל**, בעקבות המשבר הכלכלי. רוב העוזבים פנו לבבל, שבה התקיימה תפוצה יהודית, ובעקבות כך נהפכה בבל למרכז מתחרה לזה שבארץ ישראל.
- **מרכז הכובד עבר מיהודה לגליל**, ובאושה שבגליל נשתקמו מוסדות ההנהגה, ובגליל התחדשו החיים היהודיים-לאומיים
- **נשלל מהארץ השם יהודה**, והוא הוחלף בשם "פרובינציה סוריה-פלסטינה".
- **החלה גלות של כ-1750 שנה.**

שאלות 14-18 מיועדות אך ורק לתלמידים שאושר להם מבחן מותאם

שאלה מספר 14

גורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה: (על התלמיד להציג שני גורמים בלבד)

1. ירידת כוחה של הכנסייה ותהליך החילון- במשך מאות שנים הכנסייה הקתולית היא אבסולוטית, לא ניתן להתנגד לכנסייה או לומר דברים בגנותה. הוגי הרנסנס(מאות 15-16) החלו לטעון שהאדם נמצא במרכז, הוא יצור תבוני והכנסייה מהווה גורם נבער והרסני. משלב זה מתחיל תהליך של חילון והמוביל להיחלשות הכנסייה. בקרב האוכלוסייה נוצר ריק(ואקום, חלל), האוכלוסייה מחפשת תחליף לדת. **התנועה הלאומית למעשה ממלאת את אותו חלל, כאשר היא משתמשת בסמלי הדת כדי להפוך את המונחים אומה ומולדת לקדושים.**

2. תנועת ההשכלה כגורם מניע להופעת הלאומיות- החל מהמאה ה-17 מתפתחת תנועה חברתית-אינטלקטואלית באירופה, שטענה כי מטרתו המרכזית של האדם היא שאיפה לידע ולהשכלה. מקימי התנועה, סופרים, פילוסופים, מדענים, ראו באדם האידיאלי אדם בעל תחומי ידע רבים, הם דרשו מאותו אדם לא להיכנע לסמכות דתית או פוליטית מבלי לשקול זאת בתבונה.

אנשי ההשכלה ערערו את המבנה חברתי שבו בני העם הפשוט צריכים לשאת ברוב הנטל, הם הדגישו את השוויון בין בני האדם ואת החירויות להן הם זכאים. **בשם רעיונות החרות**

- והשוויון פרצו המהפכות הגדולות-האמריקנית והצרפתית. הלאומיות ניזונה מרעיונות אלה, לא המלך הוא הריבון, אלא העם באמצעות נציגיו. בהשפעת תנועת ההשכלה ניהלו תנועות לאומיות מאבק לשחרור מעול של שלטון יחיד או שחרור משלטון זר.
3. המהפכה התעשייתית כגורם להופעת הלאומיות- גם תהליכים כלכליים ותרבותיים תרמו להופעת הלאומיות. המהפכה התעשייתית גרמה להתפוררות המבנה החברתי המסורתי. ההתפתחות המואצת של התעשייה בערים גורמת למעבר מהכפר לעיר(תהליך שנקרא עיור=אורבניזציה). אנשים שהתגוררו באותו מקום במשך מאות שנים, עוברים לערים. בעיר מתחולל משבר זהות. בקרב האנשים שעברו לערים נוצר צורך בזהות חדשה ומכנה משותף חדש. **הלאומיות הייתה הדבק החדש שחיבר בין חלקי החברה, כאשר גילו האנשים שכל התושבים סביבם מדברים באותה השפה, עוסקים בנושאים דומים ושואפים שאיפות דומות, הם חשו שהם בני לאום אחד.** המודרניזציה שנלוותה למהפכה התעשייתית אפשרה את הפצת הרעיון לכל שכבות האוכלוסייה, באמצעות כלי תחבורה, ספרים ועיתונים.
4. התנועה הרומנטית כגורם להופעת הלאומיות- התנועה הרומנטית הדגישה את הרגש והלב, בניגוד לתנועת ההשכלה שראתה בהגיון, בתבונה, את היסודות החשובים בהתנהגות האנושית. התנועה הרומנטית נשענה על הערצת העבר: גיבורים אגדיים מהעבר של העם, סגידה ליופי, הערצה למקומות הקשורים בעברו של העם ועוד. למקימי התנועה היה חשוב ליצור תנועה שדוגלת ומאמינה ברעיונות צודקים כמו ריבונות העם, אולם, לשם כך הם היו צריכים ליצור התלהבות והערצה, כדי לסחוף את ההמונים למאבקם. לכן, לתנועה הרומנטית תפקיד חשוב ביצירת הלאומיות האתנית.
- הרומנטיקה שאפה להדגיש את ייחודו של העם: לבטא את תרבות העם, להחיות את עברו המפואר של העם ולחזק את זיקתו של העם לארצו. מכאן נוצרו הסמלים, הפולקלור, המנון וכדומה.**
5. השפעת המהפכה הצרפתית וכיבושי נפוליאון כגורם להופעת הלאומיות- המהפכה הצרפתית שפרצה בשנת 1789 הייתה מאבק בבית המלוכה, באצולה ובכמורה וגם מאבק לגיבוש האומה הצרפתית. בשם רעיונות החירות השוויון והאחוה החל מאבק מעמדי שהביא לירידת כוחם של המעמדות העליונים. לאחר שבמשך מאות שנים ההשתייכות של המוני הצרפתים הייתה לפי מעמד, הוצגה האומה במהפכה כמאפיין שיוצר מכנה משותף בין כל תושבי צרפת, החלפת המעמדות הבכירים בשלטון העם הביאה להיווצרות גאווה לאומית. בזכות כיבושי נפוליאון הופצו רעיונות המהפכה הצרפתית. לאחר עשר שנים של מהפכה בצרפת וחוסר יציבות פוליטית תפס את השלטון ב-1799 נפוליאון בונפרטה. נפוליאון היה קצין צבא שנולד באי קורסיקה והוא הצליח לתפוס את השלטון בדרך אלימה ולהפוך את עצמו לקיסר צרפת. לאחר שייצב את צרפת מבחינה פוליטית פנה נפוליאון לכיבושים ברחבי אירופה והמזרח התיכון. נפוליאון הצליח לכבוש את איטליה, בלגיה, הולנד ומדינות נוספות והצליח להשריש את סיסמאות המהפכה והלאומיות. עד 1815 הצליח נפוליאון לכבוש את כל

אירופה למעט בריטניה ורוסיה. בכל מדינה אותה כבש הוא גרם להתעוררות הלאומיות משתי סיבות:

- א. הוא הוכיח לתושבי המדינות שיש אפשרות שהעם ישלוט במדינה כמו שקרה בצרפת.
- ב. הוא יצר התנגדות לשלטון זר שהובילה לליכוד של כלל האזרחים בתוך המדינה לכדי עם.

שאלה מספר 15

התנועה הלאומית האיטלקית.

מטרת המאבק של התנועה הלאומית האיטלקית הייתה כפולה: ראשית – לשחרר את איטליה מעול זר – מאוסטרו הונגריה בצפון איטליה, ומצרפת בדרום איטליה. שנית – לאחד את כל מדינות איטליה למדינה אחת. תוצאות המאבק של התנועה הלאומית האיטלקית השיגו את מטרותיהן. התנועה האיטלקית הצליחה להביס את אוסטריה ולהדוף את כוחותיה משטחי שלטונה בצפון איטליה, והיא גם הצליחה לשחרר את דרום איטליה מהשלטון הצרפתי. כל מדינות איטליה הצטרפו לאיחוד איטליה לאחר שביצעו משאל עם, ועצמאותה של איטליה הוכרזה באופן רשמי בשנת 1861.

שאלה מספר 16

המטרה של הרצל בפנייתו לסולטן התורכי הייתה להשיג צ'ארטר – אישור בינלאומי להתיישבות יהודית בארץ-ישראל באופן חוקי. הרצל חשב שהסולטן התורכי עשוי להיענות לבקשתו מכמה סיבות:

1. האימפריה העות'מאנית הייתה שקועה בחובות כבדים. הרצל הציע לסולטן סיוע כספי לסילוק חובותיה של האימפריה העות'מאנית ובתמורה ביקש לאפשר לתנועה הציונית לקבל צ'ארטר להתיישבות יהודית בארץ ישראל בחסות הטורקים.
2. ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל תחזק את השליטה העות'מאנית באזור. ישוב יהודי זה טען הרצל, יהיה נאמן לטורקים ויפתח את הארץ בכוח תבונתם של היהודים.

שאלה מספר 17

מלחמת השפות:

בשנת 1913 החליט הוועד המנהל של "חברת עזרה" כי שפת הלימוד בטכניון בתחומי המדע והטכנולוגיה תהיה גרמנית. ההחלטה נסמכה על העובדה שספרי הלימוד במקצועות המדעיים נכתבו בגרמנית, ועדיין לא חוברו ספרי לימוד מתאימים בעברית. מה עוד שבשפה העברית המתחדשת עדיין חסרו שמות ומושגים הנדרשים ללימודי המדע והטכנולוגיה. ההחלטה של מנהל "חברת עזרה" התנגשה בשאיפות הלאומיות של המתישבים בא"י, ולכן החלה התנגדות כללית להחלטה זו בקרב המורים, התלמידים, מנהיגי התנועה הציונית והציבור הרחב. מאבק זה נקרא "מלחמת השפות". המורים של "חברת עזרה" התפטרו מעבודתם, ההורים לא שלחו את ילדיהם ללימוד בבתי הספר של החברה, המורים המתפטרים והתלמידים עברו לבתי ספר עבריים. הסתדרות המורים שנוסדה ב-

1903, לקחה חלק פעיל במאבק זה. כתוצאה מהמאבק נכנע הוועד הפועל של בית הספר הטכני הגבוה – הטכניון, ונקבע כי לימודי המתמטיקה והפיזיקה ילמדו בעברית, וכי כעבור ארבע שנים יוחלט אילו מקצועות ילמדו בעברית.

שאלה מספר 18

תוכנה של הצהרת בלפור:

”ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה את הקמתו של בית לאומי לעם היהודי בא”י, ותפעל כמיטב מאמציה כדי להקל את הגשמת מטרה זו, בתנאי ברור שלא ייעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויותיהן האזרחיות והדתיות של העדות הלא יהודיות הקיימות בארץ, או בזכויות ובמעמד הפוליטי שמהם נהנים יהודים בכל ארץ אחרת”.

תגובת הערבים להצהרת בלפור:

ערביי ארץ-ישראל התנגדו להצהרת בלפור וראו בה פגיעה בזכויותיהם. ביום השנה הראשון להצהרת בלפור שבתו בתי העסק הערביים, ונערכה הפגנה בירושלים במטרה לשכנע את הבריטים לבטל את ההצהרה הפרו-ציונית.